

คู่มือ

นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

วิชากระทั้ธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คู่มือ
นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท
วิชา ระบุธรรม

โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

วิชาพระพุทธธรรม

คณะบรรณกร : พระมหาสุทัศน์ ตีสุสรวาทิ, พระมหาสาธิต สาธิโต,
นายสุชญา ศิริธัญญกร, นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา,
นายเกษม แสงนนท์

คณะบรรณาธิการ : ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร, ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ,
อาจารย์กฤต ศรียะอาจ

ออกแบบปก : นายปรีดา เสียงใส, นายศักดิ์รพี พันพา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ธันวาคม ๒๕๕๓

พิสูจน์อักษร : นายสุชญา ศิริธัญญกร, ดร.ศศิวรรณ กำลังสินเสริม

ภาพการ์ตูน : นางสาวกวีรญา มีมุข

จำนวนพิมพ์ : ๓,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ : ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท วิชาพระพุทธธรรม -

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ -
ราชวิทยาลัย, 2553

310 หน้า.

1. พุทธศาสนา--หัวข้อธรรม. I. ชื่อเรื่อง

294.315

ISBN : 978-974-364-910-3

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑-๑๗ ถ.มหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๔ โทรสาร ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๓

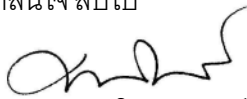
คำปฐาถ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการพัฒนาเนื้อหา และสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยพัฒนาเนื้อหาคู่มือนักเรียนและธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ให้มีเนื้อหาสาระ เป็นที่ยอมรับของสังคม

หนังสือคู่มือนักเรียนและธรรมศึกษาชั้นโท วิชากระทู้ธรรม เล่มนี้ มีเนื้อหาประกอบด้วย ๓ ตอน ประกอบด้วยหลักการและวิธีการเขียน วิชากระทู้ธรรม โครงการสร้าง มีภาพการ์ตูน สื่อธรรมให้เข้าใจได้ง่าย มีตัวอย่างการแต่งกระทู้ธรรม และอธิบายพุทธศาสนสุภาษิตตามลำดับหมวดทั้ง ๒๐ หมวด ผู้ขยันหมั่นศึกษา ฝึกเขียนปฏิบัติ ก็จะได้รับประโยชน์ เต็มที่

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อ การศึกษาพระปริยัติธรรม คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกคน ที่สละเวลาพัฒนาเนื้อหาคู่มือนักเรียนและธรรมศึกษาชั้นโท วิชากระทู้ธรรม เล่มนี้ให้เกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือคู่มือเล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการเกี่ยวกับการเขียนและอธิบายหลักธรรมแก่นักเรียนและประชาชนผู้ที่สนใจ สืบไป

(พระธรรมโกศาจารย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายนามคณะกรรมการ
โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒

<p>ที่ปรึกษา พระธรรมโกศาจารย์, ศ.ดร.</p> <p>ประธานกรรมการ พระศรีคัมภีรญาณ, รศ.ดร.</p> <p>รองประธานกรรมการ พระมหาเจิม สุวโจ</p> <p>กรรมการ พระครูบวรสิขการ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร พระมหาสุทัศน์ ดิสฺสรวาทิ พระมหาสุเทพ สุปฺนฺชิตโต พระมหาศรีทนต์ สมจาโร พระมหาวีระพงษ์ วีรวโธ พระสุทิน เขมวโธ พระมหาบูรณะ ชตเมโธ พระมหาสมเดช ตปสีโธ นายเกษม แสงนนท์ นายสนธิญาณ รักษาภักดี นายสินชัย วงษ์จำนงค์</p> <p>กรรมการและเลขานุการ นายสุชญา ศิริธัญภร</p> <p>กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ นายชำนาญ เกิดช่อ นายอักษรวิชัย โฉมศรี นายสมบุญณ์ เฟ่งพิศ</p>	<p>คณะบรรณาธิการ ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ผศ.สุเทพ พรมเลิศ นายกฤต ศรียะอาจ</p> <p>บรรณากรผู้พัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม นายสุชญา ศิริธัญภร ยกร่างวิชากระทุ้ธรรม นั้กธรรมชั้นตรี โท นายชำนาญ เกิดช่อ ยกร่างวิชาธรรมะ นั้กธรรม ชั้นตรี โท เอก นายสินชัย วงษ์จำนงค์ ยกร่างวิชาพุทธะ นั้กธรรมชั้นตรี โท เอก พระมหาสมเดช ตปสีโธ ยกร่างวิชาวินัย นั้กธรรมชั้นตรี โท เอก พิสูจน์อักษร นายอักษรวิชัย โฉมศรี พิมพ์ทาน นายสมบุญณ์ เฟ่งพิศ พระมหาหิติ อนุภทุโท ผู้ประสานงาน พระมหาสุระศักดิ์ ฉีรวโธ คอมพิวเตอร์/ศิลปะและออกแบบ</p>
--	---

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อ
การศึกษาพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณพ.ศ.๒๕๕๒ ของกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้
(๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของ
มหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
ทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ
ทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

วิชาพระพุทธธรรม เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท
มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ๔ ข้อ คือ เพื่อให้ผู้เรียนท่อง
และจดจำพุทธศาสนสุภาษิตได้คล่องปากขึ้นใจ เพื่ออธิบายขยายความ
พุทธศาสนสุภาษิตได้แจ่มแจ้ง เพื่อนำพุทธศาสนสุภาษิตไปใช้ในการ
แสดงธรรม บรรยายธรรมได้ถูกต้องเป็นไปตามกาลเทศะของงานต่างๆ
เพื่อเขียนหนังสือได้อย่างมีเหตุผลมีความรู้ในการเผยแพร่หลักธรรม
พระพุทธศาสนาได้แจ่มแจ้ง และมีคุณภาพมากให้แก่สังคม

คณะบรรณกรหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้น
กับผู้เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการพอสมควร จึงขอขอบคุณ
ท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้ หากมีข้อบกพร่อง
ประการใดเกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของหนังสือเล่มนี้ ต้องขออภัย และน้อม
รับคำชี้แนะเพื่อการพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

คณะบรรณกรผู้พัฒนาเนื้อหา

คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท วิชาพระพุทธธรรม

ธันวาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คณะกรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาเนื้อหาและ สื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๒	(๔)
คำนำ	(๕)
ตอนที่ ๑ หลักการและวิธีการเขียนวิชาพระพุทธธรรม	๑
๑.๑ ความลึกซึ้งและความเด่นชัดของพระพุทธธรรม	๑
๑.๒ หลักเกณฑ์และวิธีการเขียนพระพุทธธรรม	๔
- หลักเกณฑ์การเขียนพระพุทธธรรม	๔
- โครงสร้างการเขียนเรียงความแก้พระพุทธธรรม	๙
- วิธีการเขียนพระพุทธธรรม	๑๓
๑.๓ การใช้ภาษาและสำนวนที่ใช้ในการเขียนพรรณนา	๑๔
๑.๔ ความสอดคล้องของเนื้อความและอรรถรส	๑๙
๑.๕ ความสมบูรณ์ของพระพุทธธรรมพร้อมด้วยอุปมา	๒๑
- ตโมตมสูตร	๓๗
- อรรถาธิบายตโมตมสูตร	๔๑
- การวิเคราะห์และปฏิบัติการเขียนพระพุทธธรรม	๔๔

ตอนที่ ๒ ตัวอย่างการแต่งกระทู้ธรรม	๕๑
- ข้อสอบกระทู้ธรรม นักธรรมชั้นโท	
ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๒	๕๔
- ข้อสอบกระทู้ธรรม นักธรรมศึกษาชั้นโท	
ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๒	๕๖
- ตัวอย่างการแต่งกระทู้ธรรม -	
ข้อสอบนักธรรม-ธรรมศึกษาชั้นโทสนามหลวง	๕๙

ตอนที่ ๓ อธิบายพุทธศาสนสุภาษิต ตามลำดับทั้ง ๒๐หมวด	
๑. อัตตวรรค : หมวดตน	๙๐
๒. อัปมาทวรรค : หมวดความไม่ประมาท	๙๘
๓. กัมมวรรค : หมวดกรรม	๑๐๖
๔. กิเลสวรรค : หมวดกิเลส	๑๒๔
๕. ชันตีวรรค : หมวดอดทน	๑๓๒
๖. จิตตวรรค : หมวดจิต	๑๔๔
๗. ทานวรรค : หมวดทาน	๑๕๑
๘. รัम्मวรรค : หมวดธรรม	๑๕๘
๙. ปกิณณกวรรค : หมวดเบ็ดเตล็ด	๑๖๖
๑๐. ปัญญาวรรค : หมวดปัญญา	๑๗๔
๑๑. ปมาทวรรค : หมวดความประมาท	๑๙๑
๑๒. ปาปวรรค : หมวดบาป	๑๙๗

๑๓. ปุคคลวรรค : หมวดบุคคล	๒๐๓
๑๔. ปุณฺณวรรค: หมวดบุญ	๒๐๙
๑๕. มัจจุวรรค : หมวดความตาย	๒๑๖
๑๖. วาจาวรรค : หมวดวาจา	๒๒๓
๑๗. วิริยวรรค : หมวดความเพียร	๒๓๑
๑๘. สัทธาวรรค : หมวดศรัทธา	๒๔๑
๑๙. สีลวรรค : หมวดศีล	๒๔๙
๒๐. เสวนาวรรค : หมวดคบหา	๒๕๗

ภาคผนวก :

- พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒ (นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท)	๒๗๔
- ข้อปฏิบัติสำหรับผู้สอบ	๓๐๐
- การเขียนวิชากระทู้ธรรม	๓๐๒
- อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์	๓๐๓

บรรณานุกรม	๓๐๖
คณะบรรณกรผู้พัฒนาเนื้อหาวิชากระทู้ธรรม	๓๐๙
คณะบรรณาธิการ	๓๑๐

ตอนที่ ๑

หลักการและวิธีการเขียนนิชากระทุธรรม

๑.๑ ความลึกซึ้งและความเด่นชัดของกระทุธรรม

การเขียนนิชากระทุธรรม เป็นศาสตร์และศิลป์ ที่เป็นศาสตร์เพราะกล่าวถึงหลักการและเหตุผล ต้องอาศัยการเรียนรู้ฝึกทักษะและมีประสบการณ์จึงจะสามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างสมเหตุสมผล ที่เป็นศิลป์เพราะกล่าวถึงเรื่องของความงามในการใช้ถ้อยคำที่สละสลวย กระชับ สื่อความหมายให้เข้าใจง่าย ลึกซึ้งไปตามลำดับ^๑

การเขียนนิชากระทุธรรมในชั้นโท นักเรียนจะต้องมีความละเอียด รอบคอบ เขียนอะไรต้องมีสติสัมปชัญญะ รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความทรงจำ การฝึกฝน ประสบการณ์ในการใช้สำนวนถ้อยคำที่เขียนพรรณนา รู้จัก

^๑ สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓.

๒ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

เลือกใช้ถ้อยคำที่มีความหมาย มีความไพเราะ ชัดเจน สั้น แต่ให้ความหมายกว้าง มีความเด่น ชวนให้ผู้อ่านติดตาม

ผู้เขียนวิชากระทู้ธรรมชั้นนี้ ต้องรู้จักพิจารณากระทู้ธรรม หรือกระทู้ตั้ง เป็นพุทธภาษิต ธรรมภาษิต หรือเทวตภาษิต เป็น บุคคลภาษีสถฐาน หรือเป็นธัมมาภิสถฐาน มีเรื่องอะไร เช่น นิทานชาดก พุทธประวัติ นิทานธรรมบท หรือข้ออุปมาอุปไมยมาเปรียบเทียบให้เห็นได้บ้าง วิเคราะห์กระทู้ธรรมว่าเป็นกระทู้ที่แสดงเหตุอย่างเดียว หรือแสดงผลอย่างเดียวไม่แสดงเหตุ หรือแสดงเหตุและผล เมื่อรู้แล้วต้องอธิบายเนื้อความให้ถูกต้อง เขียนให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง มีเหตุมีผล มีข้อเปรียบเทียบ มีตัวอย่าง ประกอบ แสดงให้เห็นถึงข้อดี ข้อเสีย ผลดี ผลเสีย อันเกิดจากการ ปฏิบัติตามและไม่ปฏิบัติตามหัวข้อธรรมนั้นๆ สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ วิชากระทู้ธรรมในชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในกระดาษ ตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) และกระทู้รับหรือกระทู้เชื่อมนั้น ต้อง ไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต แต่ละสุภาษิต ต้องไม่น้อยกว่า ๑ คาถา อัน ประกอบด้วย ๔ บาท จะนำมาเพียง ๑ บาท หรือ ๒ บาท หรือ ๓ บาทไม่ได้ เช่น

ยาทิสั วปเต พีชั ตาทิสั ลภเต ผลั
กลยาณการี กลยาณั ปापการี จ ปापกั

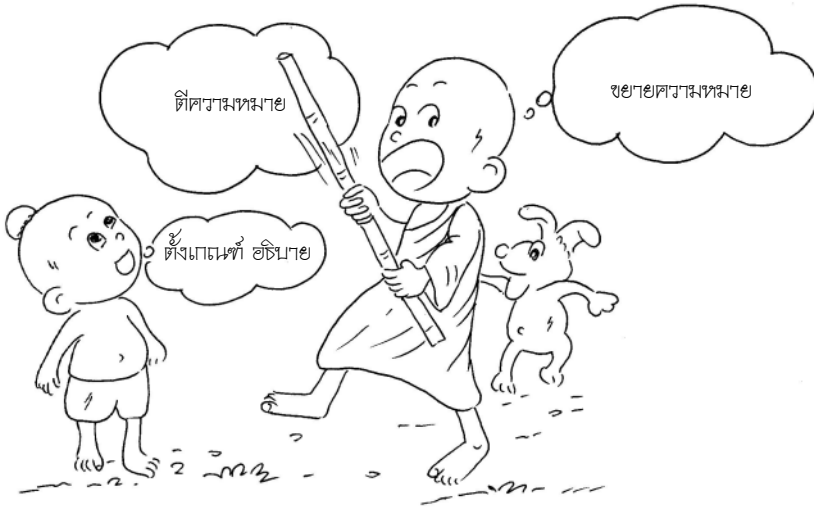
บุคคลหว่านพีชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อม
ได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว

จะยกเพียงว่า “ยาทีล้ วปะเต พืช้ ตาทีล้ ลภเต ผล้ บุคคค
หว่านพืช้เช่นใด ย่อมได้ร้บผลเช่นนั้น” การยกเช่นนี้ไม่ได้ถือว่าผิด
และอาจจะทำให้สอปะตกได้ เพราะการยกคาถาของนักกรรมและ
กรรมศึกษาชั้นโทต้องมาทั้งคาถา จะยกเพียงบางส่วไม่ได้

ดังนั้นเมื่อทราบความลึกซึ้งและความเด่นชัดของกระทำ
กรรมแล้ว ควรเขียนกระทำกรรมให้มีเนื้อหาสาระที่สำคัญ มีความ
หมายที่สมบูรณ์ ลึกซึ้ง เด่นชัด ให้ประทับใจติดตรึงใจผู้อ่าน

๔ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

๑.๒ หลักเกณฑ์และวิธีการเขียนกระทู้ธรรม

หลักเกณฑ์การเขียนกระทู้ธรรม

การเขียนวิชากระทู้ธรรม คือการอธิบายเนื้อความกระทู้ตั้งหรือกระทู้ธรรมสนามหลวง ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อให้มีความพิสดารกว้างขวางออกไปโดยให้ความหมาย แสดงเหตุผล หานิทานชาดกหรือข้ออุปมาอุปไมยมาประกอบ มาอ้างอิง ตามความรู้ และความเห็นของผู้เขียน โดยมุ่งหมายให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของกระทู้ตั้งนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน และเพื่อให้เห็นจริงดุจเปิดของที่ปิด หายของที่คว่า จุดประทีปในที่มืด เกิดศรัทธาเลื่อมใส เห็นคล้อยตามนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

การเขียนกระทู้ธรรม จะได้เนื้อหาสาระดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เขียน แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์เบื้องต้นที่ผู้เขียนกระทู้ธรรมจะต้อง ทราบ คือ การเข้าใจหลักเกณฑ์การเขียนกระทู้ธรรม เพราะหลัก เกณฑ์ย่อมทำให้การเขียนกระทู้ธรรมมีระเบียบแบบแผน

หลักเกณฑ์การเขียนกระทู้ธรรม มี ๓ ประการ คือ

๑. ดีความหมาย
๒. ขยายความหมาย
๓. ตั้งเกณท์อธิบาย

ดีความหมาย คือ การให้ความหมาย หรือการให้คำจำกัด ความกระทู้ตั้ง หรือกระทู้รับ หรือการแสดงความมุ่งหมายของ กระทู้ตั้งหรือกระทู้รับ หรือข้อความที่ได้ตั้งไว้อย่างถูกต้อง ว่ามี ความหมายอย่างไร มุ่งหมายให้ทราบเรื่องอะไร เช่น พระพุทธภาษิต ว่า

บุญญญเจ ปุริโส กยิรา กยิราเถนํ ปุนปฺปุนํ

ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุญฺญสฺส อจฺจโย

ถ้าบุรุษจะพึงทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความ พยายามในบุญนั้น การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้

ผู้แต่งกระทู้ธรรมต้องดีความหมาย คือ ให้คำจำกัดความ ของคำว่า บุรุษ ในที่นี้ไม่ใช่บุรุษ เพียงอย่างเดียว หมายถึง คนทั้ง ผู้หญิงและผู้ชาย คำว่า บุญ คือ เครื่องชำระจิตใจให้หมดจด หมายถึง

๖ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

ความดี กรรมดี กุศล คำว่า บ่อย คือ หลายครั้งหลายหน ในระยะเวลาไม่นาน คือให้ทำหลายๆ ครั้ง ไม่ใช่ทำครั้งเดียว คำว่า ทำความพอใจในบุญ คือให้มีความยินดีพอใจในการทำบุญในแต่ละครั้ง มีความขวนขวายเพื่อที่จะได้ทำบุญจนได้ทำบุญเป็นผลสำเร็จ คำว่า การสั่งสม คือ การกองรวมไว้ การเพิ่มพูน การสมทบรวมกัน คำว่า ความสุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ ความปราศจากโรค

ขยายความหมาย คือ การขยายเนื้อความของคำจำกัด ข้างต้นที่ได้ให้ความหมายไว้แล้ว คือ บุญ ความพอใจ การสั่งสม ความสุขว่ามีความหมายเป็นอย่างไร โดยอธิบายแต่ละประเด็นให้ชัดเจน

ตั้งเกณฑ์อธิบาย คือ การวางโครงเรื่องที่จะอธิบาย สุภาสิตนั้นๆ ที่ได้ให้ความหมาย ขยายความไว้แล้ว มีผลดี มีผลร้าย เป็นอย่างไร ให้คติธรรมด้านใด มีทางออกไว้อย่างไร มีตัวอย่าง หรือ ข้อเปรียบเทียบอ้างอิงให้เห็นได้หรือไม่ จะเน้นข้อธรรมอะไรบ้าง ยก นิทานชาดกหรือพุทธประวัติ หรือเรื่องราวอะไรบ้างมาประกอบ ผู้อ่านจึงจะเห็นคล้อยตามได้ โดยเรียงลำดับอย่างมีเหตุมีผล สัมพันธ์กันอย่างเป็นระเบียบ

หรือพระพุทธานุภาพว่า

อสนุเต นฺนุเสเวยฺย สนฺเต เสเวยฺย ปณฺทิตโต

อสนฺโต นิรยํ เนนฺติ สนฺโต ปาเปนฺติ สุกฺติ

บัณฑิตไม่พึงคบสัสตบุรุษ พึงคบสัสตบุรุษ เพราะอัสตบุรุษ ย่อมนำไปสู่นรก สัสตบุรุษย่อมให้ถึงสุคติ

ตีความหมาย คำว่า บัณฑิต คือ ผู้ทรงความรู้ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ คำว่า คบ หมายถึงการไปมาหาสู่เข้าเป็นพวกเดียวกัน คำว่า อสัตบุรุษ คือ คนที่ไม่เป็นสัมมาทิฐิ คนไม่ดีไม่น่านับถือ คนไม่มีคุณธรรม ไม่ประพฤติอยู่ในศีลในธรรม คำว่า สัตบุรุษ คือ คนที่เป็นสัมมาทิฐิ คนดีไม่น่านับถือ มีคุณธรรม ประพฤติอยู่ในศีล ในธรรม คำว่า นรก หมายถึง ที่ไม่มีความเจริญ สถานที่ซึ่งมีแต่ความทุกข์ คำว่า สุขคติ หมายถึง ภูมิที่ไปเกิด มีความสุขความสบาย

ขยายความหมาย คือ ขยายความคำที่ให้คำจำกัดไว้ให้ชัดเจนกว้างออกไป เช่น บัณฑิต มีลักษณะเป็นอย่างไร คบ อสัตบุรุษ สัตบุรุษ นรก สุขคติ มีความหมายเป็นอย่างไร อธิบายแต่ละประเด็นให้ชัดเจน

ตั้งเกณฑ์อธิบาย คือ การวางโครงเรื่องที่จะอธิบายเนื้อความ ซึ่งได้ขยายความไว้แล้ว มีผลดีผลเสียเป็นอย่างไร ให้คติธรรมอะไรบ้าง มีตัวอย่างเปรียบเทียบ มีข้ออุปมาอุปไมย มีนิทานชาดกอะไรบ้างที่อ้างอิงให้เห็นชัด และจะเน้นข้อความนั้นอย่างไร ผู้อ่านจึงจะเห็นด้วย เกิดศรัทธาแล้วน้อมใจเพื่อจะประพฤติปฏิบัติตาม โดยจัดเรียงลำดับเป็นขั้นตอน ตามลำดับจากง่ายไปหายาก จากต้นไปหาหลัก จากรูปธรรมไปหานามธรรม จากหยาบไปหาละเอียด โดยปกติ การตั้งเกณฑ์อธิบายจะประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ ได้แก่

๘ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

๑. คำนำ

๒. เนื้อเรื่อง

๓. คำลงท้าย (สรุป)

คำนำ คือ คำขึ้นต้นมีลักษณะเป็นอารัมภบทเริ่มเรื่อง เพื่อบอกแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติแก่ผู้อ่าน (คำนำ ควรเขียนประมาณ ๓-๔ บรรทัด)

เนื้อเรื่อง คือ เนื้อหาที่มีสาระสำคัญ ทำให้ผู้อ่านได้รับคุณค่าในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ การศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ ความประพฤติ ความบันเทิงใจโดยลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก จากต้นไปหลัก จากรูปธรรมไปหานามธรรม โดยมีเนื้อความเป็นเหตุเป็นผลกัน (ประมาณ ๑๒ บรรทัดขึ้นไป) เมื่อเขียนกระทู้ธรรมได้พอสมควร ก็นำเอากระทู้รับ ที่มีเนื้อความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับเรื่องที่เขียนมาอ้างรับรองไว้ ๒ ข้อ แล้วอธิบายความของกระทู้ธรรมนั้นต่อไป (อธิบายความของกระทู้รับแต่ละสุภาษิต ควรเขียนประมาณ ๘ บรรทัดขึ้นไป)

คำลงท้าย หมายถึง การรวบรวมใจความที่สำคัญของเนื้อเรื่องที่ได้อธิบายตั้งแต่ต้น สรุปไว้โดยย่อๆ โดยให้มีหลักคิดคติธรรม มีเหตุผล นำไปประพฤติปฏิบัติได้ เพราะคำลงท้ายที่ดีย่อมเป็นเสน่ห์ และเป็นการวัดความรู้ของการเขียนกระทู้ธรรม อันจะเป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้ผู้อ่านความเกิดความซาบซึ้ง เห็นคล้อยตาม และมีความคิดว่าเรื่องนี้น่าอ่านน่าสนใจ มีคุณค่า ควรเชื่อถือ

นำปฏิบัติตาม นำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน (คำลงท้าย ควรเขียน
ประมาณ ๔ บรรทัดขึ้นไป)

โครงสร้างการเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ขั้นตอนการเขียนวิชาการพระพุทธธรรม มีรูปแบบหรือโครงสร้าง
มีดังนี้

(๑)(สุภาษิต).....(บาลี)

.....

.....(คำแปล) (ไทย)

.....

(ทั้งสองอย่างนี้ วางกึ่งกลาง)

(๒) (อารัมภบท) ณ บัดนี้ จะได้อธิบายความแก้กระทู้ธรรม
แห่งพุทธศาสนสุภาษิต ที่ได้ลิขิตไว้ ณ เบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทาง
การศึกษาและนำมาประพฤติปฏิบัติแก่ชาวพุทธบริษัททั้งบรรพชิต
และคฤหัสถ์เป็นลำดับสืบไป

(๓) (อธิบายขยายความ.../ดำเนินความว่า.../คำว่า.../
ใจความสำคัญของพุทธศาสนสุภาษิตนี้ว่า.../ใจความสำคัญของ
กระทู้ธรรมนี้ว่า.../กระทู้นี้ขยายความได้ว่า...หรือจะใช้คำสำคัญมา
อธิบาย ...) (เลือกใช้จำนวนใดจำนวนหนึ่ง)

(อธิบายกระทู้ตั้ง ๑๕-๒๐ บรรทัดขึ้นไป)

.....

๑๐ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

.....
.....
.....
.....
.....

(๔) สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน..... ว่า

(๕)(บาลี)

.....

..... (ไทย)

.....

(ทั้งสองอย่างนี้ วางกึ่งกลาง)

(๖) (อธิบายขยายความ.../ดำเนินความว่า.../คำว่า.../
ใจความสำคัญของพุทธศาสนสุภาษิตนี้ว่า.../ใจความสำคัญ
ของกระทู้ธรรมนี้ว่า.../กระทู้นี้ขยายความได้ว่า... หรือจะใช้
คำสำคัญมาอธิบาย ...) (เลือกใช้สำนวนใดสำนวนหนึ่ง)

(อธิบายกระทู้รับ ๘ บรรทัดขึ้นไป)

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
(๗) สมเด็จพระพุทธศาสนสุภาวชิตที่มาใน ว่า
(๘)(บาลี)
.....
..... (ไทย)
.....

(ทั้งสองอย่างนี้ วางกึ่งกลาง)

(๙) (อธิบายขยายความ.../ดำเนินความว่า.../คำว่า.../
ใจความสำคัญของพุทธศาสนสุภาวชิตนี้ว่า.../ใจความสำคัญ
ของพระพุทธธรรมนี้ว่า.../กระทำนี้ขยายความได้ว่า..หรือจะใช้คำสำคัญ
มาอธิบาย ...) (เลือกใช้สำนวนใดสำนวนหนึ่ง)
(อธิบายกระทำรับ ๘ บรรทัดขึ้นไป)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(๑๐) (สรุปความว่า.../สรุปความตั้งแต่ต้นจนจบว่า.../)
(เลือกใช้สำนวนใดสำนวนหนึ่ง)

๑๒ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

(สรุปความ ๖ บรรทัดขึ้นไป)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

สมดังพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ยกไว้เป็นนิยกะบพเบื่อง
ต้นว่า

(๑๑)(บาลี)

.....
..... (ไทย)

(ทั้งสองอย่างนี้ วางกึ่งกลาง)

(๑๒) มีนัยดังได้พรรณนามาฉะนี้./ดังพรรณนามาด้วย
ประการฉะนี้./มีอรรถาธิบายมาด้วยประการฉะนี้. ด้วยประการดัง
พรรณนามาฉะนี้แล/ ดังพรรณนามาฉะนี้แล. (เลือกใช้จำนวนใด
จำนวนหนึ่ง)

วิธีการเขียนกระทู้ธรรม

การเขียนกระทู้ธรรม มี ๒ แบบ คือ แบบวงตั้ง และแบบตีวง
การเขียนกระทู้ธรรมแบบวงตั้ง หมายถึง การอธิบายความ
หมายของข้อธรรมนั้นๆ มาก่อน แล้วจึงค่อยขยายความให้กว้าง
พิสดารออกไป ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น

การเขียนกระทู้ธรรมแบบตีวง หมายถึง การบรรยายเนื้อ
ความไปก่อนแล้ว จึงวกเข้าหาความหมายของกระทู้ธรรมนั้น

ในวิธีการเขียนกระทู้ธรรมทั้ง ๒ แบบนั้น โดยมากนิยมใช้
แบบที่ ๑ คือ อธิบายความหมายของคำจำกัดความก่อนแล้วจึง
ขยายความให้ชัดเจนไปตามลำดับ ดังนั้น เมื่อทราบหลักเกณฑ์
และวิธีการแต่งกระทู้ธรรมแล้ว นักเรียนต้องจดจำหลักเกณฑ์ ๓
ประการ และองค์ประกอบ ๓ ประการของการเขียนกระทู้ธรรมให้
ได้แม่นยำ

บุษุมหิงทำบุษุณนี้ให้บ่อยๆ

๑๔ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

๑.๓ การใช้ภาษาและสำนวนที่ใช้ในการเขียนพรรณนา

การใช้ภาษาในการเขียนกระทู้ธรรม

การเขียนกระทู้ธรรมในชั้นโทนี้ ผู้เขียนต้องรู้จักใช้ภาษาอย่างพิถีพิถัน เขียนด้วยความประณีตบรรจง ไม่ใช่เพียงเขียนเพื่อให้เต็มหน้าเท่านั้น ต้องคำนึงถึงภาษาที่ใช้ เพราะภาษาที่ใช้ บอกให้รู้ว่าผู้เขียนมีพื้นเพเป็นอย่างไร ดังนั้น ควรใช้ภาษาที่ไพเราะ เป็นภาษาราชการ เป็นถ้อยคำของสุภาพชน การใช้ภาษา คือ การมีศิลปะในการใช้ตัวอักษร ซึ่งจัดเป็นความงามส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดความรู้สึก จินตนาการ ความคิดความอ่านออกมา เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี ซาบซึ้งแก่ผู้อ่าน

การใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความงาม ก่อให้เกิดความซาบซึ้งตรึงใจแก่ผู้อ่าน ต้องประกอบพร้อมด้วยความงาม ๒ ประการ คือ

๑) ความงามที่มองเห็นได้

๒) ความงามที่สัมผัสได้

ความงามที่มองเห็นได้ คือ ลายมือ ความสะอาด การจัดย่อหน้า วรรค ตอน การใช้เครื่องหมายวรรค ตอน การสะกดการันต์ การวางรูปแบบกระทุกรรม ทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย

ความงามที่มองเห็นได้ เป็นสิ่งที่เห็นได้ง่าย สามารถเรียกร้องความสนใจของผู้อ่านได้ คะแนนการเขียนกระทุกรรมจะได้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความงามประเภทนี้ ดังนั้น จึงควรระมัดระวังและให้ความใส่ใจเป็นพิเศษ กล่าวคือ

ลายมือ ควรเขียนให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย อ่านง่าย ไม่ควรเขียนหวัดหรือเขียนเล่นทาง

ความสะอาด ควรตั้งใจเขียนด้วยตัวบรรจง อย่ามีรอยขีดฆ่า หรืออย่าลบป้อย เพราะรอยขีดฆ่าและรอยลบจะทำให้ดูไม่งาม ไม่น่าอ่าน หมึกที่ใช้ควรเป็นสีน้ำเงินหรือสีดำเท่านั้น และการเขียนควรเขียนให้มีความห่างของตัวอักษรเท่ากันโดยตลอด โดยเฉพาะบรรทัดสุดท้าย ไม่ควรบีบตัวอักษรเพื่อบรรจุข้อความให้หมดจนดูตัวอักษรลึบผิดปกติ จะทำให้ดูไม่งาม

การจัดย่อหน้า ววรรค ตอน ก่อนย่อหน้าของแต่ละย่อหน้า จะต้องหมดข้อความเสียก่อน จะย่อหน้าตามใจไม่ได้ และการจัดวรรค ตอน ควรดูความเหมาะสม ระหว่างเนื้อความซึ่งเป็นคำบ้าง วลีบ้าง ประโยคบ้าง

๑๖ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

การใช้เครื่องหมายวรรค ตอน หากไม่จำเป็นจริงๆ ไม่ควรใช้ ถ้าเป็นศัพท์ยาว เขียนต่อไม่หมดบรรทัด ต้องใส่เครื่องหมาย (-) หากไม่ใส่จะฉีกศัพท์ทำให้สื่อความหมายผิดได้ เช่น ยานี้กินแล้ว แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน จะสื่อความหมายเป็น ยานี้กินแล้ว แข็งแรง-แรงไม่มี โรคภัยเบียดเบียน

การสะกดการันต์ ต้องพยายามเขียนด้วยการใช้สติ ให้ผิดน้อยที่สุด หากเขียนผิดมาก จะทำให้ผู้อ่านเกิดความเสื่อมศรัทธา ดังนั้น การเขียนที่ดี ควรใช้หลักการเขียนตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นหลัก คำที่เขียนผิดบ่อยๆ เช่น นิमित เจตจำนง สร้างสรรค์ ซาบซึ้ง บิณฑบาต ประณีต พรรณนา

การวางรูปแบบกระทู้ธรรม ทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย การวางรูปแบบทั้งกระทู้ตั้ง และกระทู้รับ ควรเขียนกำหนดระยะให้กึ่งกลางหน้ากระดาษพอดี อย่าเขียนเอนไปข้างใดข้างหนึ่งจะทำให้ดูไม่งาม

ความงามที่สัมผัสได้ คือ การใช้ถ้อยคำ การเรียบเรียงประโยค การใช้สำนวนโวหาร การวางโครงเรื่อง คำนำ เนื้อเรื่อง คำลงท้าย

ความงามที่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึก เป็นส่วนสำคัญมากของการเขียนกระทู้ธรรม ผู้เขียนจะต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ เพื่อเสนอเนื้อหาสาระอย่างสมบูรณ์ มีเหตุผล มีความหมายชัดเจน มีเนื้อความเป็นอันเดียวกัน

เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไปตามลำดับ เพื่อให้เกิดความไพเราะ น่าอ่าน และประทับใจแก่ผู้อ่าน

การใช้ถ้อยคำ ผู้เขียนควรใช้คำตามหลักภาษา รู้จักเลือกใช้คำที่มีความหมายลึกซึ้ง มีความเหมาะสม สามารถชักชวน จูงใจผู้อ่านให้เข้าใจได้ง่าย ไม่ควรใช้คำหยาบ คำไม่สุภาพ ภาษาพูด หรือคำภาษาถิ่น และไม่ควรรใช้ภาษาต่างประเทศ หรือคำที่ไม่นิยมใช้กัน

การเรียบเรียงประโยค ควรมีทั้ง ภาคประธาน ภาคแสดง คือ มีประธาน กิริยา กรรม การเรียบเรียงประโยคที่ดี ควรมีหลักคือ ไม่ผูกประโยคยาวเกินไป ไม่ใช่คำซ้ำกัน ไม่ควรใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันในทีใกล้กัน ไม่ควรใช้กิริยาหลายตัวในประโยคเดียวกัน ไม่ควรจบประโยคห้วนๆ ใช้บุรพบทหรือคำสันธานเท่าที่จำเป็น ใช้สำนวนโวหารตามความนิยมในภาษาไทย และเขียนประโยคให้ถูกต้อง

การใช้สำนวนโวหาร ผู้เขียนควรเลือกใช้สำนวนหรือโวหารต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่น บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร เทศนาโวหาร และสาธกโวหาร ส่วนมากการเขียนกระพุทธธรรม นิยมใช้เทศนาโวหารเป็นหลัก ซึ่งเป็นสำนวนที่ใช้อธิบายเนื้อความให้กว้างออกไปโดยอ้อมเหตุผล ตัวอย่างนิทาน ข้ออุปมาอุปไมย มาประกอบอ้างอิงตามความรู้ความเห็นของผู้เขียน ด้วยมุ่งหมายให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจน เพื่อให้เห็นแล้วคล้อยตามนำไปปฏิบัติ สำหรับ

๑๘ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

เทศนาโวหารมีหลัก คือ ต้องมีเหตุผลโดยใช้หลักฐานอ้างอิง มี อุทาหรณ์ หลักคติธรรมและงานเขียนที่เขียนไว้นั้น ต้องสื่อให้เห็น ถึงลักษณะและคุณสมบัติที่น่าเชื่อถือ และนำไปปฏิบัติก่อให้เกิด ประโยชน์

การวางโครงเรื่อง ควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ อย่าง คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และคำลงท้าย ดุניתที่เคยอธิบายไว้ข้างต้น

เมื่อทราบการใช้ภาษาและสำนวนที่ใช้ในการเขียน พรรณนาแล้ว นักเขียนต้องกำหนดจดจำและคำนึงถึงอยู่เสมอถึง องค์ประกอบ ๒ ประการของการใช้ภาษาและในเวลาเขียนกระทำ ธรรม ต้องยึดหลัก ๓ ประการของเทศนาโวหารให้ได้แม่นยำ

๑.๔ ความสอดคล้องของเนื้อความและอรรถรส

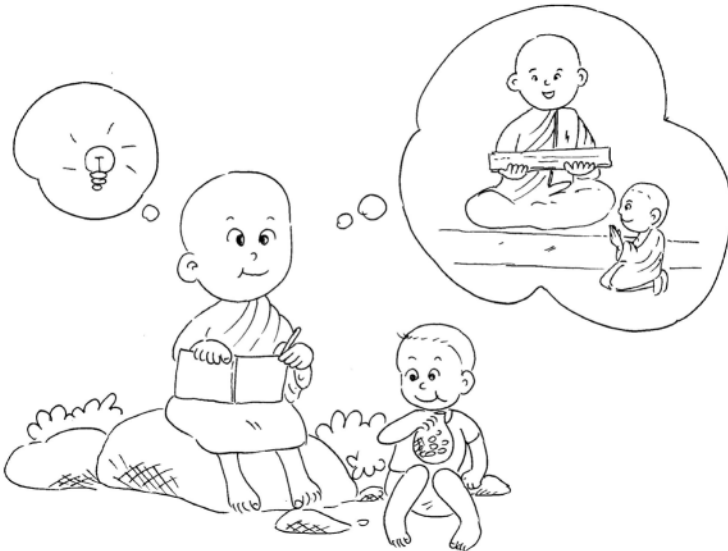
การเขียนวิชาการะพุทธธรรม เป็นศิลปะอย่างหนึ่ง จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ของผู้เขียนที่เขียนเรื่องเรียงความเรื่องหนึ่งๆ โดยให้มีเนื้อหาสำคัญแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านได้รับคุณค่าในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ การศึกษา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น คำนึงค่ากับเวลาที่เสียไปไม่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสน ด้วยการกล่าวถึงเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้อง

นอกจากเนื้อหาที่มีความสมบูรณ์แล้ว ยังต้องให้คำจำกัดความอย่างชัดเจน ดังนั้น การเขียนกระพุทธธรรมสำหรับสุภาสิตแต่ละคาถา ต้องสัมพันธ์กัน มีความมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว โดยอธิบายเนื้อความให้อยู่ในขอบข่ายของสุภาสิตที่ได้ตั้งไว้ กล่าวเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้อง หากมีเรื่องประกอบหลายเรื่องก็เลือกเรื่องที่มีความเด่นที่สุด และจะทำให้เรื่องที่เขียนเด่นขึ้น และกระพุทธรับให้ใส่ใจเป็นพิเศษ ต้องเลือกข้อความที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกระพุทธตั้ง เพราะการเขียนกระพุทธธรรมชั้นโท ถือเป็นมัชฌิมภูมิจะต้องเพิ่มความละเอียดและความสอดคล้องกับเนื้อความให้มาก การเขียนกระพุทธธรรมที่ดี ผู้เขียนต้องศึกษาหาความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์มาเป็นอย่างดีและนำเสนอเนื้อความตามลำดับให้สัมพันธ์สอดคล้องอย่างมีเหตุผลเกี่ยวเนื่องกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ

๒๐ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนยังต้องมีจิตวิทยาในการใช้ภาษา คือ สร้างความงามด้วยการใช้ภาษา เช่น ลายมือ ความสะอาด การจัดย่อหน้า การเว้นวรรคตอน การใช้ถ้อยคำ การเรียบเรียงประโยค ตลอดจนต้องมีสำนวนโวหาร ตัวอย่างประกอบ หรือมีข้อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง เพื่อให้เกิดความไพเราะ น่าอ่าน ก่อให้เกิดความเชื่อและปฏิบัติตามแก่ผู้อ่าน

เมื่อได้ทราบความสอดคล้องของเนื้อความและอรรถรส ผู้เขียนต้องพยายามเขียนกระทู้ธรรมให้มีเนื้อความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อย่างมีเหตุผล เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว ในขอบข่ายของสุภาषิตที่ตั้งไว้ โดยอ้างเรื่องที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ ความสมบูรณ์ของกระทู้ธรรมพร้อมด้วยอุปมา

การเขียนวิชาการะพุทธธรรมที่ดี จะได้คะแนนดี ต้องมีข้อผิดพลาดน้อย หรือไม่มีเลย เช่น อธิบายเนื้อความผิดไปจากความมุ่งหมายของสุภาषิตที่ได้ตั้งไว้ อธิบายสับสนวกไปวนมา หาประเด็นไม่เจอ ไม่รู้ว่าอะไรจะสื่อเรื่องอะไร ไม่มีสรุปความ ใช้ภาษาและสำนวนไม่เหมาะสมในการเขียนพรรณนา ดังนั้น เพื่อให้กระทู้ธรรมเกิดความสมบูรณ์ ถูกต้องตามขอบเขตของสนามหลวง การเขียน ควรเขียนให้มีลักษณะที่สำคัญ ๑๐ ข้อ ดังนี้

๑. มีคำนำ หรือ อารัมภบท ก่อนเขียน
๒. อธิบายเนื้อความอย่างสมเหตุสมผลกับกระทู้ที่ตั้งไว้
๓. มีกระทู้มาเชื่อมกับข้อความที่ได้ตั้งไว้ (กระทู้รับ) ไม่น้อยกว่า ๒ สุภาषิต
๔. บอกคัมภีร์ที่มาของกระทู้รับถูกต้องทั้ง ๒ สุภาषิต
๕. ก่อนจะนำกระทู้รับมาเชื่อมต้องอ้างถึงข้อความของกระทู้ธรรมนั้นก่อน
๖. เขียนข้อความโดยเว้นวรรคตอนถูกต้อง
๗. ย่อหน้าถูกต้อง
๘. เขียนคำภาษาบาลีและภาษาไทยถูกต้องตามหลักภาษา
๙. เขียนสะอาด น่าอ่าน เป็นระเบียบ
๑๐. กระทู้รับทั้ง ๒ สุภาषิต ที่นำมาเชื่อม แต่ละสุภาषิต

๒๒ คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

ต้องนำมาไม่น้อยกว่า ๑ คาถา มีครบ ๔ บาท โดยปกติ ๑ คาถา จะมี ๒ แถว หรือ ๔ แถว หากเป็น ๒ แถว จะมีด้านซ้ายและด้านขวา เช่น

สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺฑเทน วิหีสติ

อดตโน สุขเมसानิ เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ

สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องการความสุข ผู้ใดแสวงหาสุขเพื่อ
ตน เบียดเบียนเขาด้วยอาชญา ผู้นั้นจะไปแล้ว ย่อมไม่ได้สุข
หรือหากเป็น ๔ แถว ก็จะเรียงบรรทัดลงมา เช่น

พหุํปิ เจ สํหิตํ ภาสमानิ

น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต

โคโปว คาโว คณยํ ปเรสํ

น ภาควา สามณฺณสุส โหติ

หากกล่าวพุทธพจน์ได้มาก แต่เป็นคนประมาท ไม่ทำตาม
พุทธพจน์นั้น ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญญผล เหมือนคนเลี้ยงโคคอยนับ
โคให้ผู้อื่น ฉะนั้น

การเขียนกระทู้ธรรมที่ทำให้ได้คะแนน นอกจากเนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ด้วยลักษณะต่างๆ ข้างต้นแล้ว ผู้เขียนจะต้องนำข้ออุปมาอุปไมย ไวยาหารและสาธกมาประกอบเนื้อความที่แต่ง

อุปมาอุปไมย คือ การใช้ถ้อยคำหรือข้อความที่นำมาเปรียบเทียบกับเนื้อความที่แต่ง เพื่อให้เข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนขึ้น โดยสอดคล้องกับเรื่องราวที่แต่ง ข้ออุปมาอุปไมยนั้น ต้องเขียน

ให้ครบข้อความ เช่น ขาดแม่เหมือนแพแตก ขาดพ่อเหมือนถ่อหัก เห็นกงจักรเป็นดอกบัว แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร แจ่มแจ๋งเหมือนเปิดช่องที่ปิด

โวหาร คือ การพูดด้วยลีลาต่างๆ อาจจะเป็น**พรรณนา** **โวหาร** คือ การใช้สำนวนที่เรียบเรียงขึ้นเป็นทำนองอธิบายพรรณนาถึงสิ่งที่ได้ประสบพบมา หรือพรรณนาตามความรู้สึกของผู้เขียน มุ่งความไพเราะ บันเทิง เช่น แต่งนวนิยาย แต่งกลอน หรือการเล่าเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้พบเห็น เช่น เล่าถึงประวัติบุคคล สถานที่ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เป็นต้น บรรยายโวหาร คือ การอธิบายขยายความที่ขอให้พิสดาร เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย แจ่มแจ๋ง หรือการอธิบายความหัวข้อย่อยที่ยังสงสัยให้คลายความสงสัย เกิดความกระจ่าง ดูจังหวายของที่ว่า เปิดช่องที่ปิด หรือมุ่งอธิบายคำศัพท์ธรรมะ ชี้ทางแก้ไขปัญหาที่ลึกซึ้งให้เกิดความกระจ่างแจ่มชัดเจน เช่น คำว่า สติ คืออะไร กุศล คืออะไร บุญ คืออะไร ศีล คืออะไร เทศนาโวหาร คือ การแสดงหรือการชี้แจงหลักธรรมนั้นๆ โดยบอกเหตุผลอธิบายบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ผิดชอบชั่วดี เพื่อให้ผู้อ่านยึดถือเป็นหลักปฏิบัตินำไปใช้ในชีวิต มุ่งหวังให้ผู้อ่านเกิดวิริยะปฏิบัติตามว่า สิ่งนี้เป็นโทษ ควรเว้น สิ่งนี้เป็นคุณ ควรประพฤติตาม สิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ควรละ สิ่งนี้มีประโยชน์ ควรบำเพ็ญ **เทศนาโวหาร** มีลักษณะที่ควรกำหนด ๒ อย่าง คือ (๑) ชี้แจงให้เห็นจริง โดยแสดง